Sosyal Yardımlaşma Örneği Olarak Gıda Bankacılığı

Türkiye'de Dayanışma, Sosyal Koruma ve İsrafla Mücadele
Erasmus+ Proje Sunumu

T.C. Dışişleri Bakanlığı AB Başkanlığı & Ulusal Ajans Proje Çalışması

Yılda 18 Milyon Ton Gıda İsraf Edilirken Yoksulluk Derinleşiyor

18 Milyon Ton

Türkiye'de Yıllık Gıda Atığı

Her yıl tonlarca kullanılabilir gıda çöpe giderek çevre kirliliğine yol açıyor.

9 Milyon Ton

Geri Kazanılabilir Miktar

Atık gıdaların en az %50'si, hızlı bir organizasyonla kurtarılabilecek durumdadır.

89.282 TL

Yoksulluk Sınırı (Haziran 2025)

Dar gelirli hanelerin gıdaya erişim krizi ve yetersiz beslenme riski derinleşiyor.

Sentez ve Çözüm Arayışı:

- İki Krizin Kesişimi: Bir yanda devasa bir israf varken diğer yanda dar gelirli vatandaşların temel gıdaya erişememesi sosyal adaleti zedelemektedir.
- Gıda Bankacılığı Çözümü: Bu iki krizi birbirinin çözümü haline getiren döngüsel bir köprü kurar; israf edilecek gıdayı onurlu bir şekilde sofralara ulaştırır.

1967'de Atık Önleme Vizyonuyla Başlayan Sistem Küresel Ağa Dönüştü

Tarihsel Köken ve İlk Adım

• ABD/Arizona (1967): İlk gıda bankası John van Hengel tarafından kuruldu. Amaç, paketleme hatası veya son kullanma tarihi yaklaşmış ancak sağlığa tamamen uygun gıdaların imha edilmesini önlemekti.

• Köprü Vazifesi: Sistem, ekonomik olarak dezavantajlı gruplar ile ellerinde çeşitli nedenlerle pazarlanamayan ihtiyaç fazlası gıda, temizlik ve giysi bulunan üreticiler arasında şeffaf bir köprü görevi üstlenir.

Resmi Tanım ve Küresel Yapı

• Yasal Tanım (5179 S.K.): Bağışlanan veya üretim fazlası, sağlığa uygun her türlü gıdayı tedarik eden, uygun şartlarda depolayan ve kâr amacı gütmeyen dernekler vasıtasıyla ihtiyaç sahiplerine ulaştıran organizasyon.

• GFN & FEBA: Küresel çapta GFN (Global FoodBanking Network) ve Avrupa düzeyinde FEBA (European Food Banks Federation), gıda güvenliği girişimlerini ve gıda bankası ağlarını fonlayarak ve denetleyerek destekler.

Türkiye'de Mevzuat 2004'ten Bu Yana 4 Temel Sektörü Destekliyor

2004

5035 Sayılı Kanun

Gıda bankacılığı ilk kez vergi hukukuna girdi. İlk aşamada vergi avantajları sadece gıda maddelerinin bağışlanması ile sınırlı tutulmuştu.

2005

5281 Sayılı Kanun

Israrlı taleplerle gıda maddelerinin yanına giyim ve yakacak da eklendi. Ayrıca sürpriz bir jestle temizlik maddeleri de kapsama alındı.

5179 S.K.

Yasal Tescil

Gıdaların Üretimi ve Denetlenmesine Dair Kanun ile 'Gıda Bankası' resmi olarak tanımlandı, kâr amacı gütmeyen vakıf/derneklere operasyon yetkisi verildi.

KDV 17/2-b

KDV İstisnası

Bağışların KDV'den muaf tutulması sağlandı. 2019'da yapılan değişiklikle bağışlanan malların alış KDV'sinin de indirilmesine imkan tanındı.

Bağışların Maliyet Bedeli Vergi Matrahından %100 Oranında Düşülüyor

Vergi Kanunları Ne Diyor?

• Gelir Vergisi Kanunu 40. Madde: Ticari işletmelerin gıda bankacılığı yapan dernek/vakıflara bağışladıkları gıda, temizlik, giysi ve yakacak maddelerinin maliyet bedeli doğrudan gider kaydedilir.

• Gelir Vergisi Kanunu 89. Madde: Yıllık beyanname veren mükellefler, bu kapsamda yaptıkları bağışların maliyet bedelinin tamamını yıllık gelir beyannamesinden indirebilir.

• Katma Değer Vergisi Muafiyeti: 3065 sayılı KDVK Madde 17/2-b uyarınca gıda bankalarına yapılan bağışlar tamamen KDV'den muaftır. Ayrıca yüklenilen KDV'nin indirimine olanak tanınmıştır.

• Bağış Sınırı Yoktur: Diğer hayır bağışlarındaki gibi gelirin %5'i ile sınırlama yoktur. Şirket zarar etse dahi bağışın tamamı gider yazılarak sonraki yıla devredilebilir.

BÜYÜK AVANTAJ

Sektör Sınırlaması Yoktur!

Bağışçı firmanın gıda veya giyim ticareti yapması şart değildir. Örneğin bir inşaat veya teknoloji şirketi de piyasadan satın aldığı gıda, temizlik, kıyafet veya yakacak ürünlerini bir gıda bankasına bağışlayarak bu %100'lük vergi indiriminden ve KDV muafiyetinden tamamen yararlanabilir.

Fatura ve Makbuz Aşamalarından Oluşan 4 Adımlı Süreç Şeffaflık Sağlıyor

1. Fatura Kesimi

Bağışçı firma, vakıf/dernek adına maliyet bedeliyle fatura düzenler. Faturada 'KDV hesaplanmamıştır' ibaresi yer alır.

2. Sevk İrsaliyesi

Malların taşınması esnasında yasal zorunluluk olarak mutlaka sevk irsaliyesi kesilmeli ve araçta bulundurulmalıdır.

3. Alındı Belgesi

Bağışı alan vakıf veya dernek, bağışçı firmaya yasal ayni bağış alındı belgesini (bağış makbuzu) teslim eder.

4. Defter Kaydı

Maliyet bedeli ticari defterlerde gider gösterilir. KDV beyannamesinde ilgili satırlarda muafiyet olarak beyan edilir.

AB Yeşil Mutabakatı 2050 Hedefleri Doğrultusunda İsrafı Yasaklıyor

AB Yeşil Mutabakatı & Döngüsel Ekonomi

• Sıfır Karbon Hedefi (2050): AB Yeşil Mutabakatı, 2050 yılına kadar Avrupa kıtasını iklim-nötr hale getirmeyi hedefler. Gıda israfının önlenmesi sera gazı salınımını azaltmada birincil önceliktir.

• Çiftlikten Çatala (Farm to Fork): Sürdürülebilir gıda üretimini, dağıtımını ve tüketimini kapsayan bu stratejinin temel amaçlarından biri gıda kayıp ve atıklarını yarıya indirmektir (SDG 12.3).

• Sosyal Boyut: Yeşil dönüşüm sadece çevre bilimleri ile değil, yoksullukla mücadele gibi Sosyal Bilimler ve Beşeri Bilimlerin (SSH) katkılarıyla onurlu sosyal modellerle başarılabilir.

İLHAM VERİCİ ÖRNEK

Fransa Yasaları (2016):

Fransa, dünyada bir ilke imza atarak büyük süpermarketlerin son tüketim tarihi yaklaşmış veya satılamayan gıda ürünlerini çöpe atmasını yasaklamıştır.

Yasalar gereği marketler, bu gıdaları gıda bankalarına ve yardım derneklerine bağışlamakla yükümlüdür. Uymayanlara ağır para cezaları uygulanır.

TİDER 40 Şehirde 80 Farklı Noktada 1 Milyondan Fazla Kişiye Ulaşıyor

Temel İhtiyaç Derneği (TİDER)

• Ağ Koordinatörlüğü: TİDER, Türkiye genelinde gıda bankacılığı modelini yaygınlaştıran, standartlarını belirleyen ve yerel STK'lar/belediyelerle iş birliği yapan çatı organizasyondur.

• Global Temsil: Dünya genelinde gıda bankacılığını denetleyen Global FoodBanking Network'ün (GFN) Türkiye'deki tek tescilli ve sertifikalı üyesidir.

• Büyük Ağ: Şu an itibarıyla Türkiye genelinde 40 şehirde, 80 farklı noktada kurulan gıda bankaları, depolar ve aşevleri bu ağa bağlıdır.

• Deprem Bölgesi Başarısı: 6 Şubat depremlerinin ardından Adıyaman'da kurulan Destek Market çalışması, GFN tarafından dünyaya örnek 4 projeden biri seçilmiştir.

ETKİ RAKAMLARI

• 40 Şehir
• 80 Destek Noktası
• 1 Milyondan Fazla Faydalanıcı

TİDER ağına üye olan gıda bankaları; yerel STK'lar, kaymakamlıklar veya belediyeler tarafından işletilir ve denetlenir. Bu sayede yerelde güçlü ve sürdürülebilir iş birlikleri kurulur.

Orhangazi Belediyesi 3.000 Puanlık Kartlarla Onurlu Alışveriş Sağlıyor

Örnek Vaka: Bursa Orhangazi

• Süpermarket Deneyimi: Orhangazi Belediyesi ve TİDER iş birliği ile açılan gıda bankası, sıradan bir yerel market gibi bir kasası ve reyonları olan modern bir mağazadır.

• Puan Kartı Sistemi: İhtiyaç sahibi ailelere tanımlanan puan kartları ile (örneğin 3.000 TL karşılığı puan) aileler ihtiyaç duydukları ürünleri diledikleri gibi seçerler.

• Geniş Ürün Yelpazesi: Sadece temel gıda değil; tekstil, yetişkin ve çocuk ayakkabıları, kadın pedi ve bebek bezi gibi temel hijyen malzemeleri de yer alır.

• Örnek Puanlama: Üst segment, mağazada 4-5 bin TL olan bir ayakkabı, market içerisinde 1.000 TL karşılığı makul bir puana tanımlanmıştır.

İNSAN ONURUNU KORUMA

'Market sistemi olması, kendin alabilmen güzel olmuş...'

Klasik koli yardımı anlayışındaki 'veren el, alan el' görünürlüğünü yıkar.

Randevulu sistemle aileler rencide olmadan, diledikleri ürünü tıpkı normal alışveriş yapar gibi özgür iradeleriyle seçerler. Bu model yoksulluğun psikolojik ve sosyal etkilerini hafifletir.

Yapay Zeka Destekli Tedarik Zincirleri Gıda Atığını Kaynağında Önlüyor

6. Gıda Bankacılığı Zirvesi ve Teknoloji

• Temel Odak Noktası: İstanbul'da düzenlenen zirvede, teknolojinin ve yapay zekanın israfla mücadele ve gıda lojistiğindeki devrimsel etkileri konuşulmuştur.

• Akıllı Dağıtım Algoritmaları: Marketlerdeki ve tarlalardaki son kullanma tarihi yaklaşan gıdaların verileri, yapay zeka sistemleriyle analiz edilerek en yakın gıda bankasına ve ihtiyaç sahiplerine en hızlı şekilde ulaştırılması planlanıyor.

İleri Dönüşüm (Upcycling) ve Gelecek

• İleri Dönüşüm Teknolojileri: Atıl durumdaki veya şekli bozuk sebze/meyvelerin gıda teknolojileriyle un, püre, sağlıklı atıştırmalık gibi ham maddelere dönüştürülüp tekrar sisteme kazandırılması hedeflenmektedir.

• Finansal Okuryazarlık Eğitimi: Tüketim alışkanlıklarını iyileştirmek amacıyla zirvede, bireysel israfı önleyecek tüketici eğitimleri de ön plana çıkarılmıştır.

TİDER Belediye Yardımlarının %50'sinin Kurtarılan Gıdadan Olmasını Öneriyor

Karşılaşılan Engeller

• Marka İmajı Kaygısı: Büyük üretici ve marketler, son kullanma tarihi yaklaşmış ürünlerin bağışlanması durumunda marka imajlarının zedeleneceğini düşünerek bağış yerine imhayı tercih edebilmektedir.

• Süreklilik Sorunu: Belediyelerde yaşanan yönetim değişiklikleri, imzalanan gıda bankacılığı protokollerini ve iş birliklerini kesintiye uğratabilmektedir.

TBMM Alt Komisyon Önerileri

• En Az %50 Belediye Kotası: Belediyelerin yapacağı sosyal yardımların en az %50'sinin, israf riski olan kurtarılan ürünlerden karşılanması yasal olarak zorunlu tutulmalıdır.

• Yasal Güvence: Bağışlanan ürünlerde, bağış anından itibaren gıda güvenliği sorumluluğu üreticiden gıda bankasına geçerek üreticiye yasal koruma sağlanmalıdır.

Dayanışmayı Sınırların Ötesine Taşıyarak Sıfır Atık Hedefine Odaklanalım!

• Sürdürülebilir Kalkınma: Gıda bankacılığı sıfır açlık (SDG 2) ve sorumlu tüketim (SDG 12) hedefleri için küresel ve pratik bir reçetedir.

• Projemizin Erasmus+ Vizyonu:
'Avrupa genelinde iyi örnekleri paylaşarak, yerel yönetimler ve sivil toplum ortaklığıyla daha sürdürülebilir, daha adil bir dünya inşa etmek bizim elimizde.'

Katılımınız ve Dinlediğiniz İçin Teşekkür Ederiz.